

DISKURZIVNÍ ROVINA IMPLEMENTACE INKLUZE: MEDIÁLNÍ ANALÝZA

THE DISCURSIVE LEVEL OF INCLUSION IMPLEMENTATION: MEDIA ANALYSIS

Markéta Košátková¹

¹ Katedra sociální pedagogiky, Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Abstrakt

Výzkum prezentuje diskurzivní pole implementace inkluzivních opatření v České republice v období 2021–2001. Cílem příspěvku je identifikace diskurzů a diskurzivních strategií, které rozhodují o podobě sociální reality edukace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Realizovaný výzkum ilustruje jazykovou performativitu a dialektický vztah mezi médii a každodenností školy jako instituce. V příspěvku budou diskutovány konstrukce ab/normalit, které jsou utvářené a reprodukovány prostřednictvím médií a zároveň mají moc podpořit sedimentaci v referenčním rámci našeho jednání.

Klíčová slova: inkluze, diskurz, diskurzivní strategie, ab/normalita

Abstract

The research focuses on the discursive domain of implementation of inclusive educational measures in the Czech Republic between 2021–2001. The aim of the paper is to identify the discourses and discursive strategies that determine the shape of the social reality of education of pupils with special educational needs. We also illustrate the linguistic performativity and the dialectical relationship between the media and the everyday life of the school as an institution. The paper will discuss the constructions of ab/normalities that are shaped and reproduced through the media and at the same time have the power to promote sedimentation in the frame of reference of our actions.

Keywords: inclusion, discourse, discursive strategies, ab/normality

1 ÚVOD

Způsoby implementace inkluzivního vzdělávání se v řadě zemí rozcházejí. Výzkumy ukazují, že úspěšnost inkluze závisí na sociálně-kulturní úrovni ne/přijetí normality ve společnosti, úrovni politické reprezentace, vzdělávacích a diskurzivních strategiích (Göransson & Bengtsson 2021; Papastephanou,

2 TEORIE

Inkluzivní přístup ve společnosti je diskurzivně konstruován. Média reprodukují stigmatizující pohled na osoby se specifickými vzdělávacími potřebami (Ocran, 2019). Důležitým aspektem v diskurzivním uchopování konceptu inkluze je role moci, která ovlivňuje sociální a diskurzivní symbolické boje. Tyto mocenské boje poukazují na podobu vědění (např. názory na inkluzi), aktéry a jejich identity (např. obraz dítěte se specifickými vzdělávacími potřebami) a jednání ve společnosti. Mapování diskurzivního pole inkluze v České republice přináší důležitý náhled na propojené situační pole, které není nezávislé od reality školy. Jinými slovy zásadně určuje jejich možnosti, limity a možné způsoby vzdělávání.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Výzkum byl realizován na základě mediální analýzy internetových článků o inkluzi. Pro sběr dat byl využit nástroj PressReader. Klíčovými slovy pro vyhledávání bylo slovo „škola“ a „inkluze“. Dále byly do analýzy zařazeny internetové články o inkluzi. Mezi analyzované zdroje patřily převážně Učitelské noviny, MF Dnes, Lidové noviny, Hospodářské noviny a deník Blesk. Celkově bylo analyzováno 1253 článků. Pro analýzu dat byla použita diskurzivní analýza, která umožnila sledovat normativní postavení subjektů diskurzů o inkluzi v médiích a jejich afiliace. Provedená analýza svým zaměřením na diskurzivní strategie a mediální konstrukce vycházela z principů kritické diskurzivní analýzy volně inspirované přístupem Fairclougha (2015).

4 VÝSLEDKY

V rámci analýzy byly identifikovány různé diskurzy a role tzv. mediálních expertů (srov. Štech, 2021). Jednotlivé diskurzy, které provází inkluzivní vzdělávání

v České republice (např. diskurz lidskoprávní či diskurz speciálně pedagogický) ilustrují prosazování zájmů jednotlivých sociálních a mediálních aktérů. Výzkum potvrzuje silnou vazbu mezi mediální reprezentací implementace a jejího zrcadlení ve školní realitě (např. ve formě aktivního vyvracení bludů o inkluzi vlastní školní praxí). Data ukazují, že existuje diskrepance mezi mediálně sdílenou představou o inkluzi a denní praxí inkluzivních škol. Naopak analýza diskurzu rozkryla symbolické vymístění sociálního znevýhodnění z diskutovaného pole inkluze (okrajové řešení tohoto tématu). Diskurzivní pole bylo bohaté na linii implementaci shora, tzv. politickou rovinu, ale chyběl hlas škol, který dávno inkluzi vyznával jako hodnotu ve své kultuře a filozofii školy. Analýza detekovala strategie, které komplikovaly implementaci inkluze v rovině hodnotové (polarizace názorů), praktické (úroveň aktérů školy) a celospolečenské (porozumění principům inkluze).

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Diskurzivní rovina implementace pomáhá rozkrývat normativní představy o přijetí diverzity a individuálních vzdělávacích potřebách v českém sociokulturním a vzdělávacím prostředí. Kritické zhodnocení diskurzivně konstruované implementace může přispět k re-konfiguraci zažitých stereotypů a typizací, a tím k inkluzivnímu prosociálnímu narativu, který přímo ovlivňuje pedagogickou praxi a sociální exkluzi určitých aktérů (např. žáků s mentálním postižením). Zamlčená perspektiva žáků se sociálním znevýhodněním v mediálním diskurzu odkazuje k strukturálním nerovnostem, které musí být (nejen) diskurzivně potírány. Osoby se specifickými vzdělávacími potřebami nemají v médiích zastoupený hlas, čímž jsou zbaveny možnosti spolu-utváření inkluzivní praxe (srov. Hodkinson, 2012).

6 LITERATURA

- Fairclough, N. (2015). *Language and power* (Third edition). Routledge, Taylor & Francis Group.
- Göransson, K., & Bengtsson, K. (2021). They would be bullied in ordinary schools' – exploring public discourses on inclusionary schooling. *Disability & Society* doi: 10.1080/09687599.2021.1921700

- Hodkinson, A. (2011). Inclusive education and the cultural representation of disability and disabled people within the English education system: the influence of electronic media in the primary school. *Journal of Research in Special Educational Needs*, 12(4), 252–262. doi:10.1111/j.1471-3802.2011.01208.x
- Hoffmann, A. L. (2021). Terms of inclusion: Data, discourse, violence. *New Media & Society*, 23(12), 3539–3556. <https://doi.org/10.1177/1461444820958725>
- Ocran, J. (2019). Disability in the media: Examining stigma and identity. *Disability & Society*, 34(3), 505–508. <https://doi.org/10.1080/09687599.2018.1563987>
- Papastephanou, M. (2019). Inclusion in Education and in Public Debates on Education. *Beijing International Review of Education*, 1(2-3), 303–323. doi: <https://doi.org/10.1163/25902539-00102019>
- Štech, S. (2021). Výzkum, experti a politici – podivuhodný život ideje inkluzivního vzdělávání v ČR. *Pedagogika*, 71(3), 403–420. <https://doi.org/10.14712/23362189.2021.981>